

Kościół i Cerkiew za Maryi Teresy (ocena dzieła Wł. Chotkowskiego) // *Przegląd* (1910) № 240, 21 жовт.; 241, 22 жовт.; 242, 23 жовт.; 246, 28 жовт.; 247, 29 жовт.; 248, 30 жовт.; 250, 3 лист.; 251, 4 лист.; 253, 6 лист.; 254, 8 лист.; 256, 10 лист.; 266, 22 лист.; 267, 23 лист.⁶; окрема відбитка: Lwów 1910. 70 с.

1911

Третий конгрес Велеградский // *Нива* 8/16–17 (1911) 529–537.

1914

De hymnographia Mariana in Ecclesia Graeca // *Записки НТШ*, т. 121. Львів 1914, с. 1–62.

1917

Elenchus maiorum hymnorum Deiparae, ч. 2 // *Записки НТШ*, т. 123–124. Львів 1917, с. 1–56.

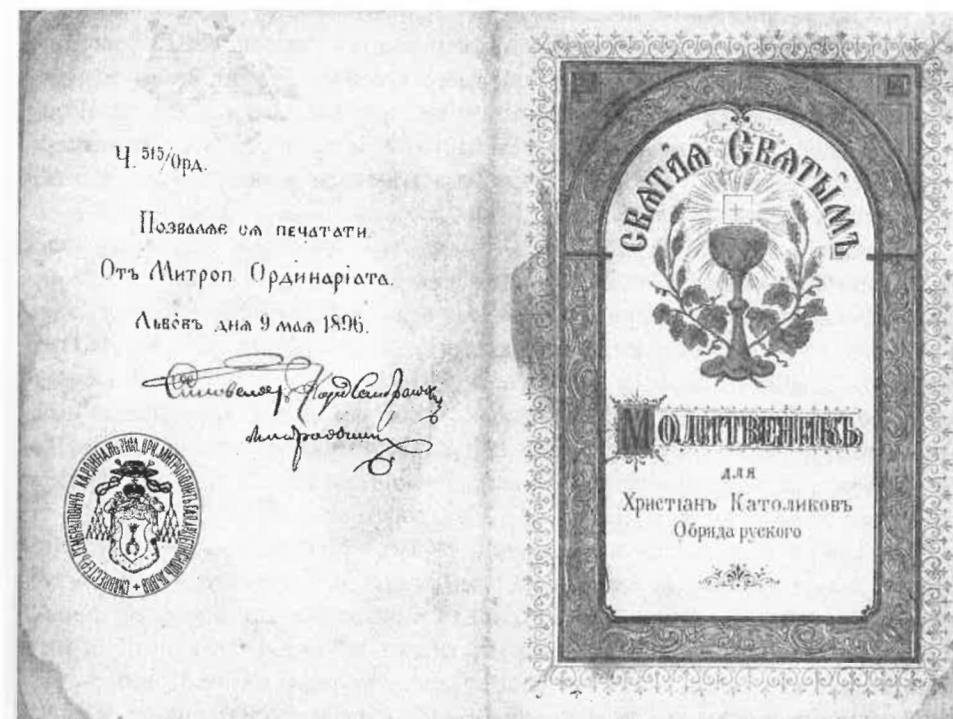
2002

Артистична форма 118 псалма // *Καλοφωνία: Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії*, ч. 1 / Інститут Літургійних Наук Українського Католицького Університету, Lehrstuhl für Slavische Philologie der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität zu Würzburg. Львів 2002, с. 283–296.

о. Петро ГАЛАДЗА (Оттава — Львів)

**ВСТУП ДО РЕПРИНТНОГО ПЕРЕВИДАННЯ
УРИВКІВ «МОЛИТВЕНИКА»,
УПОРЯДКОВАНОГО о. ПЕТРОМ КРИП'ЯКЕВИЧЕМ**

До найцікавіших популяризаторських заходів о. Петра Крип'якевича належить видання молитовника «Святая святымъ — Молитвеникъ для христіанъ католиковъ обряда рускаго» (Львів 1896). Хоч ім'я о. Крип'якевича ніде в молитовнику не згадується, знаємо з інших джерел, що саме він є упорядником цієї книги.

Титульна сторінка *Молитвеника*

Нижче відзначимо окремі сторінки «Молитвеника», що вказують на деякі цікаві моменти:

1. Бажання упорядника та церковного проводу залучати народ до канонічної молитви Церкви. Це зроблено дуже унікальним чином. Наприклад, для

⁶ Наприкінці статті підпис: «Napisal karłan unicki».

того, щоб вірні могли слідкувати за молитвами, які священник тихо проказує під час Божественної Літургії, ці молитви надруковано тодішньою живою українською (руською) мовою (див Іл. 1–3). Дослідникам невідомий такий прецедент. До того часу в українській Церкві з'являлися як друковані, так і рукописні тексти, де офіційні церковнослов'янські літургійні молитви було подано польською, латинською, навіть німецькою мовами, проте ймовірно, що саме тут (принаймні для широкого вжитку) ці молитви з Літургії Йоана Золотоустого вперше надруковано українською мовою. За відсутності інших доказів, припускаємо, що перекладачем був сам о. Петро Крип'якевич.

Бажання залучити народ до літургійної молитви спостерігається і в примітках упорядника, що роз'яснюють мирянам значення та важливість поодиноких літургійних текстів, жестів чи моментів (див. Іл. 4–9).

У примітках «Молитвеника» подано також переклад поодиноких слів і фраз для того, щоб дати вірним можливість повніше брати участь у богослуженні. Між іншим, така практика була характерна для тогочасних молитовників.

2. *Компонування нових молитов для полегшення участі вірних в Утрені.* На с. 158–170 знаходимо молитви, написані «живою мовою», які переспівують зміст дев'яти (за винятком другої) пісень канону Утрені. Знову ж таки, дослідникам невідомий жоден прецедент такого характеру, навіть у пізніших молитовниках. Творення нових молитов наскрізно літургійного характеру не було новим явищем, але раніше такі молитви було написано для вжитку під час Божественної Літургії, а не Утрені.

3. *Стан тодішньої української мови щодо сприйняття та розуміння літургійно-богословського змісту.* Переклади на «живу мову» дають можливість оцінити, як інтерпретували різні, зокрема складні, фрази богослужбових текстів у той час, та дослідити здатність тодішньої мови до адекватного передання їх змісту. Загалом, спроба о. Крип'якевича надзвичайно вдала, навіть якщо деякі філологи без богословської освіти могли б нарікати на «архаїзми» в його перекладах. Між іншим, перекладаючи «во вѣки вѣковъ», о. Петро не вважав відповідним вживати форму «во вѣки вѣчні» чи щось схоже, а правильно подав «во вѣки вѣкѡвъ» (с. 201), тобто «віки віків».

Слід також згадати, що в добу, коли стрімко розвивалося замилування різними неофіційними богослуженнями (суплікації тощо), о. Крип'якевич намагався скріпити літургійну духовність вірних. Як відомо, у той період суттєво занепала участь вірних, зокрема міщан, в Утрені та Вечірні, до того ж «індивідуалізація» духовності допровадила до такої ситуації, що священники перед престолом читали Службу Божу, а вірні в той час співали набожні пісні або відмовляли інші молитви. Навіть серед тодішніх православних траплялася практика індивідуального прочитання перефразованих молитов під час Божественної Літургії. (Отець Крип'якевич таку практику пропонує тільки для канону Утрені, а не Літургії, під час якої вірні мали б слідкувати за текстом самої Служби Божої).

Слід зазначити, що наголос на літургійній молитві, помітний у молитвенику, — це не «мода» чи «романтизм». Йдеться радше про те, щоб уникати «індивідуалізованої» духовності, що допровадила б до різних богословських чи навіть релігійних деформацій; наприклад: замість воскресення Христового — богородичні наголоси (у травні), а замість пневматичного моменту — богослуження деяким святым. Канонічні богослуження Церкви, як пізніше наголосив Другий Ватиканський Собор (*Sacrosanctum concilium*, п. 13; 3), — це привілейована школа молитви, яку не можна ігнорувати. Отже, намагання о. Крип'якевича оживити участь вірних навіть в Утрені є істинно пророчим та гідним подиву.

На завершення варто замислитися над тим, чому цей надзвичайний молитовник не набув популярності в Греко-Католицькій Церкві. Звертаю на це увагу тому, що, незважаючи на більш ніж 40-літнє вивчення різноманітних молитовників, я вперше побачив «Молитвеник» о. Крип'якевича в 2007 році, коли мені було 52 роки. Думаю, що можна впевнено припустити, що тодішні москвофіли були вкрай проти такого намагання «ународнювати» літургійні тексти. Знаємо, наприклад, що вони гостро виступали проти впровадження «живої мови» для проказування щоденних молитов у галицьких школах перед Першою світовою війною. Інші кола, такі, як богословські «реакціонери», також могли бути проти донесення живого слова до мас, оскільки тодішня Католицька Церква застерігала щодо читання Біблії «живими мовами» та забороняла видавати римо-католицькі молитовники з паралельними перекладами латинського тексту.

Повертаючись до правдоподібної реакції москвофілів, слід звернути увагу на іронію: ті люди, які постійно обороняли «древнє благочестя», самі ж допровадили до його занепаду через свій спротив оживленню літургійного передання.

Отець Петро Крип'якевич як глибоко побожний та розумний літургіст зумів «і те зробити, і того не лишити» (пор. Мт. 23:23).

Заступи, спаси, помилуй і сохрани насъ Божє твоєю благодатию.

Пресвятсю, пречистсю, преклагодсловеннсю, славносю Богородицѣ и Пренодукѣ Марію, съ всѣми свѣтлыми поманѣши, сами себе, и другъ друга, и всѣхъ живѣтъ нашъ Христѣ Божѣ преддѣмъ.

Х.: Гевѣкъ Гѣ:поди.

С.: Їже подоваѣтъ Гевѣкъ всѣкаѣ слава, чѣсть и поклонѣнїе, Отцѣ, и Сѣинѣ, и свѣтѣмъ Дѣхѣ, нынѣ и приснѣ, и во вѣки вѣкѣвъ.

Х.: Амѣнь.

МОЛИТВА АНТИФОНА 1.

(въ переводѣ.)

С. (тихо): Господи Боже нашъ, которого царство невыказане, и слава недосягцена, которого милосердіе неизмѣрне, и чоловічюлюбїе неизречене: Ты самъ Владыко зѣ милосердія твоего поглянь на насъ и на святу Церковь сю, и подай

и Свѣтѣмъ Дѣхѣ, нынѣ и приснѣ, и во вѣки вѣкѣвъ.

Х.: Амѣнь.

МОЛИТВА АНТИФОНА 2.

(Въ переводѣ.)

С. (тихо): Господи Боже нашъ, спаси люди твои и благослови наслѣдство твое, заховай повноту Церкви твоеи, освяти любячихъ красоту дому твоего; ты тыхъ прослави божественною силою твоею и не остави насъ надѣющихся на Тебе.

АНТИФОНЪ К.

(Подѣльный.)

Стіхъ а.: Божє оубѣдри ны и благослови ны, просвѣти лице твое на ны и помилуй ны.

Спаси насъ Сѣинѣ Божїи, воскресїи изъ мѣртвыхъ, поюща Ти: алалаѣа ѣ.

Стіхъ б.: Познати на землїи пѣть твою, во вѣкѣхъ ѣзыцѣхъ спасѣнїе твое.

Спаси насъ Сѣинѣ Божїи, воскресїи изъ мѣртвыхъ, поюща Ти: алалаѣа ѣ.

188 СЛУЖБА БОЖА.

Інко благъ и челоуколюбивъ Богъ
еси и Твѣк слава возсылаемъ, Отцѣ, и
Сынѣ, и свѣтомъ Духѣ, нынѣ и присно,
и во вѣки вѣкѣвъ.

Х.: Аминь.

МОЛИТВА АНТИФОНЫ 3.

(Въ переводѣ.)

С. (тихо): О Ты, що намъ спольнѣ
сесѣ и згоднѣ даровавъ-есть молитвы, Ты,
що обѣщавъ-есть выслухати молитву, коли
два або три соберуть ся въ Имя Твое, Ты
самъ и нынѣ Господи слугъ Твоихъ про-
мени на пожитокъ нашъ вышви, и по-
даи намъ въ нынѣшномъ вѣцѣ познане
Твоеи Правды, а въ будучомъ животѣ
вѣчны даруй.

АНТИФОНЪ 3.

Всѣхъ г.: Прїидите возрадемся Господе-
ви, восканкемъ Богу Спасителю
нашаму.

Въ подѣлю: Спаси насъ Сыне Кожій: воскресий въз
мертвыхъ поюща Ти:

СЛУЖБА БОЖА.

195

Х.: Господи помилуй 3 р.

С.: Єще молимся въ Преосвящен-
номъ Архієпископѣ нашемъ Митропо-
літѣ Крѣ, (Имѣрѣ) и въ Боголюбивомъ
Єпископѣ нашемъ Крѣ (Имѣрѣ) и въ
отцѣхъ нашихъ духовныхъ, и вси во
Христѣ братїи нашей.

Х.: Господи помилуй 3 р.

С.: Єще молимся въ предстоящихъ
людехъ, ожидающихъ въ Тебѣ великіа и
богатыа милости, за творящихъ намъ
милостыню и за всѣхъ православныхъ
христїанъ.

Х.: Господи помилуй 3 р.

Інко милостивъ и челоуколюбивъ
Богъ еси, и Твѣк слава возсылаемъ
Отцѣ и Сынѣ, и свѣтомъ Духѣ, нынѣ
и присно, и во вѣки вѣкѣвъ.

Х.: Аминь.

Молитва въ оглашенныхъ.

(„Оглащенными“ — т. е. огороженными
— называли ся у первыхъ Христїанъ люди го-
товящи ся до Св. Крещенїа, котрымъ лишь до
сей хвилѣ вольно було подчасъ Службы Божой

стояти въ Церкви, а по завѣзанно „Пыздѣте“, выходили всѣ, и оставали ея до конца Службы Божей самѣ „вѣрній“ т. е. крещенѣи.

Понеже тутъ у насъ мало „оглашенныхъ“ або и цѣлкомъ нема въ Церквѣ, то мы подчасъ снхъ моленѣи погадаймо, якѣ то еще мѣлюны на свѣтѣ дунѣ модекихъ некрещеныхъ! и такнхъ цо готовлятьсѣ до Св. Крещенѣи, и просѣмъ Господа Бога, цобы и ихъ такъ само якъ и насъ привѣлъ до пѣзнанѣи Св. Вѣры, до Св. Крещенѣи и до Спасенѣи вѣчного.)

С.: Помолѣтсѣ ѡглашенѣиу Господѣиу.

Х.: Господи помѣашѣи.

С.: Крѣпѣи ѡ ѡглашенѣиу помолѣмсѣ, да Господь помѣашетъ ихъ.

ѡгласѣитъ ихъ словоу истинѣи.

ѡкрѣпѣитъ имъ свѣтлоу правды.

Богдѣиитъ ихъ свѣтлѣи своѣи сокровѣи и знѣстелѣи Церквѣи.

Спасѣи, помѣашѣи, заступѣи, и сохрани ихъ Божѣи тѣлоу благодѣию.

ѡглашенѣиу, гласѣи ваши Господѣиу приклонѣи.

Х.: Тѣкъ Господи.

МОЛИТВА ЗА ОГЛАШЕННЫХЪ

(Въ переводѣ.)

С. (тихо): Господи Боже нашъ, который на высотахъ менигаешь и на низкости спогля-

емна була ея Жертва наша, и цобы Духъ благодати твоеи благѣи зетупѣвъ на насъ и на предложенѣи Дары еѣи и на всѣхъ людѣи твоихъ.

(голосно) Цѣдрѣтами ѣдинорѣднѣиу
Бѣина твоегѣи, съ нимже благословѣиу
ѣси, съ пресвѣтлѣиу и благѣиу и живѣт-
творѣициу твоѣиу Дѣхѣиу, икѣи и
прѣисѣи и во вѣки вѣкиѣи.

Х.: Амѣи.

ЦѢЛОВАНИЕ МИРА.

С.: Миръ всѣиу.

Х.: И Дѣхѣи твоемѣи

С.: Козаюкѣиу дрѣгѣи дрѣга, да ѣдиномѣислѣиу исповѣиу:

Х.: Отца и Бѣина и свѣтѣиу Дѣхѣи,
Трѣицѣи ѣдиносѣицию и неразрѣиу.

[Ту, если есть больше священнослужителейъ, цѣлуютсѣи взаимно въ рамена, въ знакѣи любви Христовѣи, если же самъ свѣщенѣиу цѣлуе покровѣи Дары и св. Олтарь, мовѣи:]

Козаюкаѣи Тѣи Господи Крѣпѣиу моѣи, Господь ѡтвѣржѣиу моѣи и прикѣициу моѣи.

Єдинородному Твому Сыну, и Духови Твому Святому, за все, що знаємо и що незнаємо, явленіи и неявиленіи добродієства подаши намъ. Дякуємо Тебѣ и за Службу єю, котру зъ рукъ нашихъ зволить єсь пріяти, хотяи и стоять передъ Тобою тысячѣ Архангелѣвъ и десятки тысячей Ангелѣвъ, Херувимъ и Серафимъ, шестокрылатіи, многочестіи, возвышаючіи єя, влѣтаючіи,

(Кѣньчить голосно:)

Покѣдию пѣснь поюще, вопіюще, взывающе, и глаголюще:

(Хоръ докѣнчує єь священникомъ:)

Свѣтъ, Свѣтъ, Свѣтъ Господи Саваѣвъ, испѣль некое и земаѣ славы Твоеѣ, Госанна! во вѣшнихъ. Благословѣнъ Градскій во Имя Господне, Госанна! во вѣшнихъ.

Уважай теперь христіанине! За хвилию бо Сажь Господь Иисусъ Христосъ живый, єь Духомъ и Тѣломъ Своимъ. Богъ и человекъ на

єв. Олтарѣ етапе; бо коли вимовлять єя священникомъ Слова Христовы: „Прійміте іждіте“ и „Пійте ѿ чаші кєі“ — хлѣбъ Евхаристійный пресуществить єя въ Тѣло, а вино — въ Кровь Господа Иисуса. Поклони єя єь вѣрою и покорю Тому Богу присутному въ Св. Евхаристіи.

КАНѢНЪ СВ. ЛІТЪРГІИ.

(Священникъ молить єя тихо:)

Єзъ сими и мѣи клажєнными силами Пладкѣи человекколюбче вопіємъ и глаголемъ: Свѣтъ єси и пресвѣтъ, Тѣи, и єдинородникъ твоѣи Сѣинъ, и Дѣхъ твоѣи свѣткѣи: Свѣтъ єси и пресвѣтъ, и великолѣннаѣ слава твоѣа, иже мѣръ твоѣи тѣкѣи возлюбилъ єси, ижеже Сѣина твоєго єдинороднаго дѣти, да всѣкѣи вѣрѣи вѣ Него не погѣветъ, но да имѣть живѣтъ вѣчнѣи. Иже пришедъ, и кєі єже ѿ насъ смѣтрєніє испѣлнѣи, вѣ ноци вѣ нѣже предашєсѣ, пѣче же

Благодѣицѣкъ нашей Богородицѣкъ и Приснодѣвѣкѣ Маріи.

Тутъ при великой Сл. Б. ударие ея въ великій звонъ.

[Говоритъ Христѣишице, що въ ея хвилѣ Матерь Божя духомъ зближае ея до Господа Иисуса Христа и матерекѣ обѣймаючи Его вноситъ за великии людми прощени. Вручи ея и Ты бѣ Материньскоя Опѣцѣ.]

Х.: Достойно естъ, яко воистинно влажити Тѣ Богородицѣ, присночлаженнсю и пренепорочнсю и Матерь Бога нашегѣ. Честнѣишю Херсвимъ и славнокѣишю безъ сравненїа Герафимъ. безъ истакиа Бога Слова рождшю, сщцсю Богородицѣ Тѣ величѣемъ.

С.: (тихо) Ѡ Святѣмъ Іванѣ Пророчицѣ Предтечѣ и Крестителѣ, святѣмъ слѣвнымъ и всехвалнымъ Апостолѣмъ Стѣмъ (Иларѣ) егѣже и памать совершѣемъ и всѣмъ святѣмъ твоимъ, иже молитвами посѣти насъ Боже, и помани всѣмъ оубошнихъ въ надеждѣ воскресенїа живота вѣчнагѣ.

Помани Господи дѣшѣ оубошнихъ раба твоегѣ: Иларѣ.

(Ту спомни души, якихъ хочешъ, помершихъ и оубруй Богу за нихъ Найсвятѣйше Тѣло и Кровь Христову.)

И оубокой ихъ, и дѣже присѣцѣетъ свѣтъ Лица Твоегѣ.

Еще молимъ Тѣ: помани Господи всѣкое Епископство православныхъ, правоправящихъ слово твоеѣ истины, всѣкое Пресвѣтерство, въ Христѣкѣ Дїаконство, и всѣкой священнической чинъ.

Еще приносимъ Тѣмъ словеснсю сїю службу въ вселенскѣ, въ святѣкѣ соборный (кадолическѣ) и апостолскѣ Церкви, въ иже въ чистотѣкѣ и честнѣмъ житѣлствѣкѣ превыкающихъ, въ благокрѣномъ и христоловнвомъ Императорѣкѣ нашемъ, Иларѣкѣ: въ ксей Палатѣкѣ и воинствѣкѣ гѣмъ: даждь Емѣ Господи мирное царство, да и мы въ тишинѣкѣмъ тѣмъ и безмолвное житїе проживѣмъ въ всѣкомъ благочестїи и чистотѣкѣ.

(голосно) Къ первымъ помани Господи Святѣйшаго вселенскаго Ар-

хїєрєѧ Имѣркѧ: Пѧпѧ Римскаго, Прїосвѧщеннаго Архїєпископа нашего Митрополїта Курѧ Имѣркѧ, Боголюбиваго Епископа нашего Курѧ: Имѣркѧ: нѣже дарѣи свѧтымѧ твоимѧ Церквамѧ, въ мїрѣ цѣлѧмѧ, честнїкѧмѧ, здравѧмѧ, долгодїєствїющїмѧ и правоправѧщїмѧ слово Твоеѧ истинѧ.

Х.: И всѣхѧ и всѧ.

[Ту спомяни якї хочеш живїючі особи — найблизшї твому серцю — и оѣфруй за нихъ Богу Пѧйєсвѧтїйше Тѣло и Кровь Христоѧ.]

С.: (тихо) Помѧни Господи градѧ сїѧ, (вѣсь сїѧ) въ немѣже жїтел стѧвѧемѧ, ѧ всѧкѧ градѧ ѧ странѧ, ѧ въ крою живїющїхѧ въ нихѧ: помѧни Господи плаѧющїхѧ, пѧтешєствїющїхѧ, недѣлѧющїхѧ страждѧщїхѧ, пакнєннѧхѧ, ѧ спасєнїє ихѧ, Помѧни Господи плодѧносѧщїхѧ, ѧ добротѧворѧщїхѧ въ свѧтѧхѧ твоїхѧ церквахѧ, ѧ помїнающїхѧ нїщїѧ, ѧ на всѣхѧ насѧ милѧости твоѧ низпосѧи.

(голосно) И даждѧ намѧ єдинѧми оѣсты, ѧ єдинѧмѧ сердецѧмѧ, славити ѧ

о. Юрїй АВБАКУМОВ (Львїє)

ЧИ Є ЛІТУРГІЯ «СИНТЕЗОМ МИСТЕЦТВ»?
«ОБРЯД», «РИТУАЛ», «КУЛЬТ» У БОГОСЛОВСЬКИХ
ТА КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДИСКУСІЯХ ХХ ст.

Коли сучасній освіченій людині пробують пояснити, чим є християнський храм і що в ньому, властиво, відбувається, з точки зору феноменології культури, то нерідко застосовують твердження, що богослужіння є «синтезом мистецтв». Цей образ, справді, сприяє розумінню деяких принципових рис християнського храмового дійства. Релігійна поезія псалмів та стихир, літургійний спів та інші форми сакральної музики, іконопис або релігійний живопис, форми декоративно-прикладного мистецтва, шитво та покрїй церковних риз, мистецтво творити благоухання, врешті, архїтектура храму — усе це, здається, являється нам як гармонїйний синтез рїзних мистецтв, де кожне вносить свою частку в розкриття богословського змісту, євангельської доброї вїсти, що передається людині в богослужїнні. Виразно сформулював цю думку один із видатних православних богословів ХХ столїття о. Павло Флорєнський у своїй доповїдї «Храмовє дїєство як синтез мистецтв», яку він вїголосив невдовзі пїсля бїльшовицької революцїї в Росїї, у жовтнї 1918 року, перед Комїсією з питань охорони пам'ятникїв, намагаючись довести представникам нової, безбожної влади, яка бажала продемонструвати свою прихильнїсть до «охорони культури», необхїднїсть збереження Троце-Сергїєвої лаври пїд Москвою в її інтегральнїй цїлостї, а саме як дїючого монастиря, де щодня відбуваються богослужїння¹.

«Лїтургїя — синтез мистецтв» — чи можуть існувати сумнїви щодо цього гарного формулювання? Виявляється, що можуть. Той самий Павло Флорєнський у своєму іншому творї — лекцїях з фїлософїї культу, прочитаних у травнї — червнї 1918 року, але для зовсїм іншої аудиторїї: тогочасних релїгїєно мислячих інтелектуалїв та студентїв Духовної академїї, фактично заперєчує слушнїсть погляду, який він висловить трохи пїзніше перед бїльшовицькою комїсією². Яка аргументацїя о. Флорєнського цього разу? Чому не цїлком дорєчно говорити про «синтез»? Тому, що лїтургїя, згїдно з думкою о. Павла,

¹ Свѧщ. Павел Флорєнський. *У водоразделѧ мысли: Собрѧние сочинєний*, т. 1: *Стѧтѧи по искусствѧ* / ред. Н. А. Струѧе. Paris 1985, с. 41–55; про призначєння та датування доповїдї див.: Там само, с. 391–392.

² Свѧщ. Павел Флорєнський. *Философїя культѧ (Опыт православноѧ антропѧдицїи)* [=Философское наследїє, 133]. Москва 2004; про складну історїю створєння лекцїй та їх датування див. передмову о. Андронїка (Трубачѧ): Там само, с. 5–24.